

Kanteletar

Elias Lönnrot otti surmarunon juuri ennen 1800-luvun puoliväliä keräämäänsä Kantelettareen. Tässä oleva on vuoden 1911 painoksesta.

Piispa Heinrichin surma

Kaks' oli pyhä'ä miestä,
kaksi kansan ruhtinasta
ristiveljeä jaloa;
yksi kasvoi Kaalimaassa,
varttui maalla vierahalla,
toinen Ruotsissa yleni;
pian kasvoi pienelliset,
yksivuotiset yleni.
Joka kasvoi Kaalimaassa
se kasvoi kananmunilla,
joka Ruotsissa yleni,
se Ruotsin sianlihoilla.
Lapsi maalta vierahalta,
Kaalimaassa kasvatettu,
se oli herra Heinrichi,
vaan se Ruotsissa ylennyt,
oli Eirikki ritari,
Ruotsin kuuluisa kuningas.
Sanoi herra Heinrichi
Eirikille veljellensä:
"Lähtekäämme Suomenmaalle,
menkämme Hämeenmaalle,
maille ristimättömille,
paikoille papittomille;
siell' on lapset ristimättä,
kansa kaikki kastamatta;
tehkämme kiviset kirkot,
kappelit rakentakamme,
papin saarnoja sanella,
kansan kaiken kuultavaksi!"
Siitä Eirikki ritari
itse lausui, noin saneli
Heinrikille, veljellensä:
"Veikkoseni, vaimon poika,
entä jos tapettanehen,
sinä siellä surmatahan,
maan kuningas kaaetahan;
paljo on sinne mennehiä,
enempi evännehiä,
ei paljon palannehia."
Sanoi herra Heinrichi:
"Lähen toki, en totelle;
jos minä tapettanehen,
toinen jäänevi jälle."
Siitä herra Heinrichi
sanoin lausui, suin puheli:
"Pilttiseni, pienoiseni,
vantti vaaksan korkuhuinen,
laita korja kohallensa,
perällensä pieni korja,
ota ohrilta oronen,
maatajouhi maltahilta,
pane varsa valjahisin,
suvikunta suitsi suuhun,
lähimaille mennäkseni,
maille ristimättömille.
Siitä piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen,

ottavi koasta korjan,
kohallensa korjan laitti,
saatti lastat sarjallensa,
aisat tammiset asetti.
Otti ohrilta orosen,
i'uilta isolihaisten,
pani länget mursunluiset,
valjahat majavanluiset,
Harmin kaulahan asetti;
pani luokan kynnäppäisen
harjalle hyvän hevosen,
ohjat suoniset ojensi.
Sitten herra Henrikki
niin kohta ajohon läksi,
virman peuroja viritti
jälissänsä juoksemahan,
latoi lauman laulajia
päänsä päällä lentämähän,
jänön valkoisen hypitti
eessänsä vilettämähän,
teiri kultainen kukersi
karhun rautaisen kiassa.
Ajella karuttelevi
kaksi päivä'ä keväistä,
kaksi yötä järjestänsä;
sanoi piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen:
"Jo minun tulevi nälkä,
kun ei syöä eikä juoa
eikä purtua pietä."
Sanoi herra Henrikki:
"Jo pian talo tulevi;
Lallola on lahen takana,
hyvä neuvo niemen päässä;
siinä syömme, siinä juomme,
siinä purtua piämme."
Sanoi piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen:
"Entä on järvi jäätämättä,
sulana joki kovera."
Siihen herra Henrikki
itse vastaten sanovi:
"Kierretähän Kiulon järvi,
ympäri joki kovera."
Lähettihin Lallolahan,
kierrettihin Kiulon järvi,
ympäri joki kovera.
Sitten tultua talohon,
nälissänsä niemen päähän,
Kerttu kelvoton emäntä,
paha vaimo pannahinen,
suitsi suuta kunnotonta,
keitti kieltä kelvotonta
einettä aneleville;
ei saa einettä tulijat
eikä heiniä hevonen.
Sitten herra Henrikki
sanoin lausui, suin puheli:
"Pilttiseni, pienoiseni,
vantti vaaksan korkuhuinen,
ota leipä uunin päältä,
heitä penningit sijahan;
ota kellarist' olutta,
heitä penningit sijahan;
ota heiniä hevosen,
pane penningit sijahan;
katso kauroja lisäksi,

heitä penningit sijahan.”
Sitten piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen,
otti kyrsän uunin päältä,
vieritti rahan sijalle;
otti olutta kellarista,
vieritti rahan sijalle,
heinät heinähuonehesta,
vieritti rahan sijalle,
kaurat kaurahinkalosta,
vieritti rahan sijalle.
Kerttu kelvoton emäntä,
salasyöjä sappehinen,
sepä kirkui kiukahalta,
parkui patsahan nenästä:
”Jahka Lalli saa kotihin,
se sun luusi luistelevi
ja pääsi päristelevi,
suonesi sirottelevi.”
Sitten herra Heinrichi
läksi Lallolan talosta,
lapset lauleli jälestä,
lapset laiskat Lallolassa:
”Jo kävi meillä ihmisiä,
joivat tynnyrist’ oluen,
kakun söivät kammarista,
laoit heiniä laosta,
heiniä hevosen syöä,
kannoit kuroja lisäksi.”
Lalli kun tuli kotia,
tuo Lallin paha emäntä,
vanha nainen, vaimo valski,
kantoi kieltä kelvotonta,
valehteli vanha nainen:
”Jo kävi tässä ihmisiä,
tässä on syöty, tässä juotu,
tässä purtua pietty:
ruoka-ruotsi, syömä-saksa,
kiertolaiset kelvottomat.
Joivat oluen kellarista,
vettä viskasit sijahan;
kakun söivät kammarista,
kiven vierrytit sijahan;
veivät heiniä laosta,
heitit hieta’a sijahan;
kuroja hevosen syöä,
saivat santa’a sijahan.”
Lausui paimen patsahalta:
”Jo vaimen valehtelitkin;
elä vaimen usko’kana
vaimon valskin lausehia!”
Lalli, mies pahantapainen,
ei tuosta totella ollut;
sivui Lalli laapurinsa,
paha pitkän keihä’änsä,
lykkäsi lylyn lumelle
kuin on voisen vuolakkehen,
syöksi kalhun kaljamalle
kuin on talvisen jäniksen;
sitten hiihti hirmuisesti,
lyly vieräi vinkeästi,
tuli suitsi suksen tiestä,
savu sauvan somman tiestä.
Sanoi piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen:
”Jo kuuluu kumu takana;
ajanko tätä hevosta?”

Sanoi herra Henrikki:
"Jos kumu takana kuului,
elä aja tätä hevosta,
karkottele konkaria!"
"Entä jos tavotetahan
tahikka tapetahenki;
Lalli hiihtäen tulevi,
pitkä keihäs kainalossa."
Siitä herra Henrikki
kun tunsi tuhon tulevan,
häätäpäivän päälle saavan,
sanan lausui, noin puheli:
"Pilttiseni, pienoiseni,
käy sinä kivien taaksi,
kuuntele kiven takana;
kun ei kilpeä kivessä,
niin sä mene tammen taaksi,
katsele takana tammen,
kuin minua tavotetahan
taikka tapetahanki!
Jos minä tapettanehen
ja sinä jälille jäänet,
niin poimi lumesta luuni,
asetta orin rekehen,
orin Suomehen vetä'ä,
vaan jos uupuvi oronen,
sitten härkä pantakohon;
kussa härkä tauonnevi,
siihen kirkko tehtäköhön,
kappeli rakettakohon!"
Lalli hiihti, Hien ruoka,
tavotti takaa-ajetun,
tappoi herra Heinrichin,
surmasi jalosukuisen,
jok' oli tänne joutununna
Suomen kansan kastajaksi.
Sitten piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen,
luut korjasi lumesta,
poimi kaikki kaunihisti,
verkasäkkihin veteli,
satoi silkkinauhasilla,
asetti orin rekehen.
Kun sitten oronen uupui,
niin antoi härän vetä'ä.
Tuoss' on härkä tauonnunna:
Nousiaisten hietamaahan,
hietakankahan nenähän.
Siihen herra Henrikki
ensimmäinen hauattihi;
kivikirkko rakettiin
herran Heinrichin nimehen.
Vaan ei piltti pikkuruinen,
vantti vaaksan korkuhuinen,
löytännyt lumen sisältä,
pyhän miehen peukaloa,
sormea ison isännän
kultasormuksen keralla, -
ennen kuin kesäsyännä,
kun oli kevät ihana
jääät jo järvistä sulannut,
sekin sitten löyettiin
pienen jääpalasen päältä
kultasormuksen keralla.
Sitä tuuli tuu'itteli
vieno aaltonen ajeli,
ihmisille nähtäväksi,

tunnusmerkiksi jaloksi,
jott' ei sallinut Jumala
eikä suonut suuri Luoja
ve'en alle vaipumahan,
hukkahan tuleumahan
sormea ison isännän,
pyhän miehen peukaloa.
Lalli, se pahin pakana,
julmin juutasten seassa,
pahan työnsä täytettyä,
pyhän miehen mestattua,
surmattua suuren miehen,
pispan, herra Heinrichin,
otti korkean kypärän
pyhän miehen, pispan, päästä,
pani päähänsä omahan,
kallohonsa kauheahan;
palasi pahalta työltä,
hiihti kilttinä kotihin.
Lausui paimen patsahalta.
"Mist' on Lalli lakin saanut,
mies häijy hyvän hytyrän,
pispan hiipan hirtehininen."
Lalli se murehetonna
päästä lakkia tavotti:
hivukset himahtelivat
lakkihin imentyneinä,
läksi kallosta kamara,
luikas luista irrallensa,
kävi kallo kaljamaksi,
pää pahan nahattomaksi.
Niin tämän pahan pakanan,
pispa raukan raatelijan,
tuli kosto korkealta,
makso maailman valtiaalta;
sen teki totinen Luoja
ja sallei jalo Jumala.
Nyt se pispa taivahassa,
herran enkelein elossa,
voiton virttä veisailevi;
Lalli paikassa pahassa,
sakean savun seassa,
helvetissä hiihtelevi.
Siellä pirut pistelevät
helvetissä helteisessä
sielu-parkoja pahasti.
Varjele, vaka Jumala,
estä, Luoja armollinen,
meitä sinne saapumasta;
saata taivahan salihin,
iankaikkiseen ilohon!